



MERSİN ÜNİVERSİTESİ

KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI - I

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Emel Erten YAĞCI
Murat DURUKAN

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Doç. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Doç. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR
Yrd. Doç. Dr. Emel Erten YAĞCI
Yrd. Doç. Dr. Remzi YAĞCI

OLBA'nın bundan sonraki sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji ve S. Tarihi Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü MERSİN/TURKEY

KÜLTÜR BAKANLIĞININ MADDİ KATKILARIYLA HAZIRLANMIŞTIR.
Katkılarından dolayı İçel Vali Yrd. Muzaffer GÜZELANT'a teşekkür ederiz.

ISSN 1301-7667
MERSİN 1998

İÇİNDEKİLER

Hatçe BALTACIOĞLU	Alaca Höyük Sfenksli Kapı'ya Ait Akrobatlar Kabartması (Lev. 1-6).....1-28
Emel Erten YAĞCI	İ.Ö. İkinci Binde Anadolu'da Cam (Lev. 7-8). 29-44
Marianne STERN	Core-Forming in The Second Millennium B.C.: Recent Practical Experiments (Lev. 9-10).....45-48
Kamuran GÖDELEK	The Problem of Substance in Aristotle49-62
Fikret Kutlu YEGÜL	De Architectura Romana63-67
Serra DURUGÖNÜL	Seleukosların Olba Territorium'undaki "Akkulturation" Süreci Üzerine Düşünceler (Lev. 11-12).....69-76
Yasemin Er SCARBOROUGH	Dağlık Kilikya- Lamotis Mezarları (Lev. 13-17).....77-85
Murat DURUKAN	M.Ö. 301-188 Arasında Olba Territoriumunda Yaşanan Siyasi Gelişmeler.....87-95
Melih ARSLAN	Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonlarındaki Anazarbus Sikkeleri (Lev. 18-24)97-119
Fikret ÖZBAY	Olba/Diokaisareia Su Sistemi (Lev. 25-26)121-129
Erendiz ÖZBAYOĞLU	Cicero'nun, Panter Avına İlişkin Birkaç Cilicia Mektubu.....131-138
Ümit AYDINOĞLU	Olba Bölgesi Yol Ağı (Lev. 27-28).....139-146
Murat ÖZYILDIRIM	Arkeoloji'de Kl.Yunanca ve Latince Sözcüklerin Kullanım Yanlıları.....147-152
Murat DURUKAN	Olba Territoriumu'nun Hellenistik Dönem Ölü Kültü Üzerine Gözlemler.....153-160
A. TIRPAN-B. SÖĞÜT	Batı Ovalık Kilikya'da Çokgen (Poligonal) TaşlıDuvar Örgü Tekniği (Lev. 29-52).....161-186
Remzi YAĞCI	Yeni Assur Döneminde Kuzey Suriye'de Ördek Biçimli Taş Ağırlıklara İki Örnek (Lev. 53-58).....187-198

YENİ ASSUR DÖNEMİNDE
KUZEY SURİYE'DE
ÖRDEK BİÇİMLİ TAŞ AĞIRLIKLARA İKİ ÖRNEK
(Lev. 53-58)

*Remzi YAĞCI

Müze koleksiyonlarındaki hayvan biçimindeki bazı nesnelerin envanter bilgilerinde gerçek işlevleri; ağırlık oldukları belirtilmediğinden belki de birçok ağırlık örneği yayınlanamamış, müze depolarında saklı kalmıştır. Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde 1994 yılında ördek biçimli damga mühürler üzerinde çalışırken (Yağcı 1994), "C" ve "D" depolarında bu tipte ördek biçimli iki ağırlık dikkatimi çekmişti¹. Söz konusu ağırlıkların ikisi de güneydoğu Anadoludaki iki merkezden; *Sultantepe* ve *Kargamış*'tan kazı buluntusu olarak Müze'ye getirilmişti. Bu iki örnek, bir yandan Yeni Assur döneminde kullanılan hayvan biçimli ağırlıklara, ağırlık sistemlerine ve bunların yayılım alanlarına katkıda bulunması; diğer yandan da, bu dönemin ekonomik ve ticari ilişkilerinde merkezi bir ağırlık sisteminin varlığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Ördek biçimli ağırlıklar,uyur-yüzer ördek modeli örnek alınarak,üst tarafları plastik biçimde; başları geriye dönük ve vücuda yastı, vucutları arkaya doğru daralırken; gövde uçları ve altları düz olarak işlenmişlerdir. Başlarının kabartılması dışında çoğunlukla, kanatları,ayakları ve diğer anatomik ayrıntıları işlenmemiştir.

Uyuyan ördek formu Mezopotamya kökenlidir ve hayvan biçimli bir ağırlık formu olarak, M.Ö. III.binden I.bine değin süren uzun bir geleneği vardır. En erken örnekleri, Geç Uruk-Cemdet Nasr dönemi tabakalarında; Çağar Pazar, Tel Brak gibi merkezlerde, muska, mühür ve ağırlık olarak, ya da çok işlevli olarak, bunların ikisi bir arada kullanıldıkları görülmektedir².

*Yrd. Doç. Dr. Remzi YAĞCI, Mersin Üniv. Fen-Edb. Fak. Arkeoloji ve S. Tarihi Bl. MERSİN

¹ Bu makaleyi okuyup, gerekli düzeltmeleri yapan Prof. Dr. Halet ÇAMBEL'e, yardımları için Doç. Dr. Serra DURUGÖNÜL ve Dr. Cemal PULAK'a, "D" deposundaki ağırlık örneğini gösteren ve "C" deposundaki eserin yayını konusunda dikkatimi çeken Anadolu Medeniyetleri Müzesi arkeologlarından Özcan Şimşek'e ve bu makalenin yayınlanması için yazımı sırasında yardımları için özellikle Fikret Özbay, Murat Durukan'a ve Arkeoloji bölümündeki diğer meslektaşlarıma teşekkür ederim.

² Ağırlık olarak: Çağar Pazar, Mallowan 1937: 101, 131; fig. 11, no. 3, 2.tabaka (M.Ö. 2500'den geç değil); fig. 11, no. 6, 5. tabaka (M.Ö. III. binden önce) Hout 1990: 514'de ikinci örneğin tarihlenmesinde kuşkuludur. Muska ve mühür olarak: Tel Brak, Mallowan 1947: 102, no 4, lev. X, no. 1, 4; lev. XLVI, 8; 116, 117, no. 1, 3; 109, no 18; Wickede 1990: 307, no 602; Mallowan 1965: 50, no. 41, 42. "Göz tapınağı" nun güneyinde açığa çıkan bu örnekler, Geç Uruk- Cemdet Nasr dönemine tarihlenirler. Bunların ya gözlerinde ya da kaidelerine paralel açılmış yatay ip delikleri vardır. Hogarth yatar durumda, kaideleri matkapla oyulmuş hayvan biçimli taş nesnelerin ağırlık olabileceğini belirtmektedir. Hogarth 1919: fig. 57 AB. Erhanedan, III. Akkad döneminden bir örnek için bkz. Delouge & Lloyd 1942: 150.

Mallowan ördek biçimli ağırlıkların, gerçek anlamda taştan ağırlık olarak, M.Ö.III.binin sonlarında yaygınlaştığını ve özellikle M.Ö.II.binde Babil'de yine popüler olduğunu, bu formun atasının muska³ formu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir⁴. Bu nedenle ördek biçimliler, "Babilonya tipi" ağırlıklar olarak da anılmaktadırlar⁵.

Mezopotamya'da ağırlıkların ilk kez M.Ö. III. binin sonunda, III.Ur kralı *Şulgi* (M.Ö. 2094-2047) tarafından standartlaştırıldığı bilinmektedir⁶. Kral *Şulgi*'nin ağırlık formlarından birisi de uyuyan ördek biçimlidir ve yazıtına göre Ay tanrısı *Nanna*'ya adanmıştır⁷. III. Ur dönemi⁸ ve sonrası M.Ö. II.binde ördek biçimli taş ağırlıkların işçiliklerinin, özellikle baş ayrıntılarının daha özenli yapılmış olduğu görülmektedir. Bu tip taş ağırlıkların yapımında; diorit, kireçtaşı, beyaz, kahverengi mermer, bitumen ve bazalt gibi taşların yanısıra hematit, kıvılcık, bej damarlı agat, malahit gibi yarı değerli taşlar da kullanılmışlardır⁹.

M.Ö.II.binde Babilonya tipi ördek biçimli ağırlıklar¹⁰, Mezopotamya dışında, Anadolu ve İran'a da yayılmışlardır. Örneğin Anadolu'da Boğazköy, Aşağı Şehir¹¹ ve Büyükkale¹² ile Kültepe II ve Ib katlarından ele geçmişlerdir¹³. Ancak Anadolu'da M.Ö. II. binden önce görülmezler¹⁴. Bu ağırlıklar, Anadolu'da Assur ticaret kolonilerinin kurulmasıyla birlikte "dışalım" olarak girmişlerdir. Küçükleri hematit, büyükleri ise mermer tanecikleri olan koyu gri siyah taştan

³Ördek(- kaz), Mezopotamya'da adı sık sık "Bau" olarak geçen ve tanınmayan bir tanrının kutsal hayvanıdır. Wiggermann 1992: 159-160 Nimrud'da Hellenistik bir mezarda ele geçen amulet, Geç Assur döneminde de bu işlevini sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. Mallowan 1966: 302-303, no. 289.

⁴Mallowan 1947: 109, 116 vd. benzer görüşler için bkz. RCS 1992: 105.

⁵Özgüç 1986: 74

⁶Meissner 1920: No. 208; Pritchard 1954: 263, no. 118; Scott 1959: 25, fig. 3. Buna ilişkin en önemli yazılı belge, II. Nabukadnezar'ın (M.Ö. 605- 562) piramidal formda 1 mina'lık (Marduk- shar- ilani'ye ait) taş bir ağırlık kopyasının yazıtıdır. Yazıtta ağırlıkların, III. Ur kralı *Şulgi* tarafından standartlaştırıldığı belirtilmektedir. GBAA 1922: 138, no.7

⁷Dioritten yapılmış bu ağırlık, 2478 gr. 'dır(yak. 5 mina). Strommenger 1964: no. 155; SAB 1978: no.97. Kral *Şulgi*'nin Mezopotamya'da ağırlık standartı dışında daha birçok alanda da "reform" yaptığı bilinmektedir. Saggs 1995: 87 vd.

⁸Bu döneme ait 20 mina ağırlığındaki mermer bir örnek için bkz. Kunst aus Mesopotamien 1965: 94, kat. no. 161, no. 69 (M.Ö. 2050-1950).

⁹Amiet 1966: 652, 653, no. 346. 346B ve not. 2, 4, 7 deki örnekler; Oates 1986: 187, no. 128; CBM 1989: 258, no. 305; Koldewey 1990: 188, no.120; RCS 1992: 105, no. 69.

¹⁰Bunlardan bazıları *Şulgi* örneğinde olduğu gibi yazıtlıdır. Örneğin Al- Rawi 1994: 38, fig. 5-6: Tel Haddad (Eski Babil dönemi). *Şulgi* örneğinde de görüldüğü gibi bir tanrıya, Tanrı *Şamaş* 'a adanmıştır. Yazıtında "Tanrı *Şamaş* 'a ait onaylanmış 2 mina" olduğu belirtilmektedir. Ağırlıkların tanrılara adanması tapınak ekonomisi ile ilişkilidir. Yazıtılı diğer önemli bir örnek de İstanbul Arkeoloji Müzelerinde (env. No. 7878) bulunmaktadır. Yazıtına göre tam 1 talent (28.68 kg.) ağırlığındadır. Babil'li rahip *Muşallim Marduk* 'a aittir (M.Ö 13. yy). Diğer örnekler için bkz. not. 9.

¹¹Boehmer 1979: 54, 55, Lev. XXXIII, 75/ 55, no. 3732.

¹²Seeher 1996: 326, res. 9.

¹³Özgüç 1986: 74, Lev.132, no. 1, 2 ve 4.

¹⁴Araştırılması kaydıyla bu sonucu ön bilgi olarak veren sayın Prof. Dr. T. Özgüç'e teşekkür ederim.

yapılmışlardır. Hititlerde ise hayvan biçimli ağırlık olarak ördek yerine, kartal biçimli ağırlığın varlığı saptanmıştır¹⁵.

M.Ö.II.binde ördek biçimli ağırlık formu, İran/Elam'da da yaygındır. Bu form yine Mezopotamya'dan ödünç alınmış¹⁶, ve varlığını Akamenid dönem (M.Ö.VI-IV.yy.) sonuna değin sürdürmüştür¹⁷.

M.Ö. II. binin hayvan biçimli ağırlıklarının çok çeşitli örneklerinden oluşan bir grup da Kaş-Ulu Burun batığında (M.Ö.14.yy.sonu, 13.yy.başı) bulunmuştur. Bunların içinde; kurbağa, boğa, sfenks, su kuşu, sinek, dişi-erkek aslan,köpek(?) başı gibi formlar vardır¹⁸. Ulu Burun batığından iki adet de ördek biçimli (bronz) ağırlık ele geçmiştir. Ancak bu örnekler Mezopotamya'nın Babilonya tipinden farklıdır. Ulu Burun¹⁹, Kıbrıs-Kalavassos ve Ugarit'te²⁰ bulunan çeşitli ağırlıkların paralellik göstermeleri nedeniyle üretim merkezlerinin Ugarit olduğu öne sürülebilir. Çünkü Ugarit'in M.Ö. 14. ve 13. yy. larda kendine özgü ağırlık sistemleri geliştiren bir ticari merkez olduğu bilinmektedir (Aubet 1993:114).

M.Ö. I. binde de uyuyan ördek biçiminin muska, damga mühür ve ağırlık olarak çok yönlü işlevini sürdürdüğü görülmektedir²¹.

Bu makalede ele aldığımız ördek biçimli taş ağırlıkların ikisi de Kuzey Suriye'de Yeni Assur etkisindeki merkezlerden gelmiştir. *Sultantepe*'den 1951'de bulunan kireçtaşı ördek biçimli ağırlık (lev. 53-54, res. 1-5; lev. 56-57, fig. 1-3) S. Lloyd tarafından (1954)'de yayınlanmıştır²². Baş kısmından yarısına değin kırılmış ve sonradan yapıştirilmiş olan bu ağırlık başının arkasında kaidesine

¹⁵Otten 1954-56: 128-131, Siegelová (1988: 317 vd.)'de kartal biçimli ağırlıklarla gümüş, bakır, kalay gibi madenlerin tartıldığını ve kartal biçimli ağırlığın, (KI. LÄ A. MÜŞEN) Hititlerde en geçerli ağırlık formu olduğunu belirtmektedir.

¹⁶RCS 1992: 105. M.Ö. II. binin 2. yarısına tarihlenen mina ve şekel'in birimleri olan bazı örneklerin yarı değerli taşlardan yapıldıkları dikkati çekmektedir. Amiet 1966: 452-453.

¹⁷Schmidt 1957: 105,107, Lev. 82, no.3 (taş) no. 4 (bronz) Akamenid dönemin diğer hayvan biçimli ağırlıkları; yatar durumda keçi, Vorderasiatische Museum 1987: 108, res. 129; Wetzel 1949: 54, no. 28; aslan: RCS 1992: 222, no. 154; koç,eşek, dana vb. dir. Stern (1982: 216, 217)'de yatar durumda olan bu hayvan biçimli ağırlıkların prototiplerinin Filistin ve Suriye'de çokça bulunduğunu ve Kenani- Fenike geleneğini yansıttıklarını belirtmektedir.

¹⁸Bass 1986: 296; 1988: 322; Pulak 1988; 30 vd., fig. 37,38; 1990: 297; 1992: 352; 1994: 221 ve not. 8; Renfrew 1996: 359

¹⁹Bass 1986: 295, 296; 1987: 377; Pulak 1988: fig. 37. Uluburun örneklerinin başları geriye dönük değildir. Bu özellikleri ile klasik "Babilonya tipi" Mezopotamya örneklerinden ayrılırlar. Bunlar Mezopotamya'nın uyuyan ördeklerine alternatif olarak Suriye, Filistin bölgelerinde geliştirilmiş olmalıdırlar. Bass 1985: 620 de Uluburun ağırlıklarının doğu Akdeniz'de çoğunlukla Suriye- Filistin ve Mısır ağırlık sistemlerine bağlı olarak kullanıldıklarını belirtmektedir.

²⁰Ugarit'te bu tip hayvan biçimli ağırlık örneklerini krs. Ebla to Damascus 1985: 283, 284, no. 128. Kıbrıs Kalavassos örnekleri için bkz. Courtois 1983: Lev. 17, no. 5; South & Todd 1985: 42,46.

²¹Yağcı 1994: 133; Zwierlein- Diehl 1991: 331,332, no. 2874, 2875. Mezopotamya'da öteden beri bazı mühür, amulet ve ağırlık formları arasında ilişki vardır. Bu anlamda uyuyan ördek biçimi en belirgin örnektir. Buna piramidal formu da eklemek gerekir.

²²"C" deposunda Kargamış ve Sultantepe'den gelen bazalt kaplarla birlikte "etütlük nitelikte" taş eserler arasındaydı. Bu makalede M.Ö. I. binde bu tip ağırlıkların kronolojik ve bölgesel gruplamadaki önemi nedeniyle yeniden ele alınmıştır.

yakın boyun kısmının altı sivri uçlu bir aletle kırılmıştır. Bu nedenle, kırılan parçalar eksiktir. Kaba işçilik gösteren bu örnek, klasik ördek biçimli ağırlık formunun yukarıda verilen bütün özelliklerini taşımaktadır.

Sultantepe ördek biçimli ağırlığının kazı konteksti bellidir. Yeni Assur akropolisinde iki evreli C2 odasının ikinci odasında yeni Assur tipindeki çok sayıda kırık seramiklerin arasında ve tüm bir şarap küpü ile dört küçük pişmiş toprak tabletle birlikte bulunmuştur²³. Bu oda kazı kontekstine göre, hafirlerince M.Ö. 7. yy'ın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Bu durumda söz konusu ağırlık Yeni Assur İmparatorluğunun en geç örneklerinden birisidir. Şimdiki ağırlığı (eksik olarak) 10 kg. dır.

Diğer örnek müze kayıtlarına göre *Kargamış*'tan gelmiş ve dönemi Yeni Hitit olarak belirtilmiştir (Lev. 55, res. 6,7). *Kargamış* kabartmaları ile eşzamanlı olarak M.Ö. VIII ve VII. yy.'lara tarihlenir. Bazalttan yapılmış bu ağırlığın yaklaşık 2/5'i eksiktir. *Sultantepe* örneği gibi, kabaca işlenmiş ve yalnızca başı kabartılmıştır. Şimdiki ağırlığı 3.199 gr. dir. Bu durumda tümünün yaklaşık 5kg. olduğu hesaplanabilir.

Sultantepe ve *Kargamış* ördek biçimli ağırlıkları Mezopotamya ağırlık sistemi içinde Yeni Assur normlarına bağlı ve bu sistemde ağır *mina* 'nın (yak. 1000 gr.) birimleridir²⁴. Bu durumda *Sultantepe*, 10 *mina* *Kargamış* ağırlığı ise onun yarısı 5 *mina* olmalıdır.

Bu ağırlıkların benzerleri Yeni Assur başkentlerinde yaygındır. Örneğin Nimrud, Ninive ve Assur'da M.Ö. VIII ve VII. yy'lara tarihlenen 1/6, 1/8, 1, 2, 5, 10 *mina*'lık çok sayıda ördek biçimli ağırlık ele geçmiştir. Bunlardan bazılarının üzerindeki ağırlık değerleri iki biçimde görülmektedir:

1a) Çentik ile; örneğin 9 ağır *mina* için 9; 5 ağır *mina* için 5 çentik, ağırlığın üzerine çentik atılarak işaretlenmektedir.

b) Yazı ile; farklı ve çeşitli formül deyimler kullanılarak; örneğin "genitivus" halde verilip ağırlığın değeri belirtilmekte ya da otoritenin adı geçmeksizin yalnız ağırlık değeri yazılmaktadır²⁵. İlki için örnek vermek gerekirse: *turtanu* ve başkomutan *Nergal-ilaya* 'nın *şadânu* taşından

²³Lloyd- Gökçe 1953: 31-33, 41, fig. 3, Lev. 1, no. 1; Gurney- Finkelstein 1957: iv. Buradaki buluntuların kazı konteksti C2'de bulunan iş ve yasa ile ilgili dört küçük tablettten ikisinin daha erken bir dönemden (M.Ö. 684-674 = Sanharib dönemi ile çağdaş= M.Ö. 704-681) olmasına karşın "post-canonical" *limmus*'lara göre M.Ö. 648- 610'a yani Yeni Assur imparatorluğunun son dönemlerine tarihlenmektedir.

²⁴Yeni Assur sistemleri Babil kalıplarını izlemektedir ve ona uygundur. Ancak kesirli birimlerin(1/4, 1/5, 1/6, 1/8 gibi) paradigmaların izlenmesi nedeniyle ondan ayrılmaktadır. Yeni Assur ağırlık sisteminin, Babil'den ayrıldığı en temel noktalardan birisi de hafif *mina* (yak. 500 gr.) değerlerinin yanısıra iki katlı ağır *mina* (yak. 1000 gr.) kullanılmasıdır (M.Ö. 9-7. yy.). Örneğin aslan biçimli bronz ağırlıklar iki katlı ağır *mina* değerlerini taşırlar. Hout 1990: 511, 515; Curtis & Reade 1995: 192 vd.

²⁵Pritchard 1954: 264, no. 120; Scott 1959: 28, fig. 4. ; Mallowan 1966: 420-421, no. 350; George 1979: 134, no.47, Lev. XVIIb, c,d; Kwasman & Parpola 1991: fig. 5b, 6b (sağ), 6c; Curtis & Reade 1995: 192, 194, 195, no. 205, 206

onaylanmış 5 *mina*' sı²⁶, ikincisi içirse, örneğin 1/6, 1/8 *mina* denmektedir²⁷.

"b" maddesinde sözü edilen ağırlıklar kralidir (NA₄ LUGAL= *aban şarri*) ya da onun standartını kullanan tüccar (*tamkaru*), yönetici (*tarvanis*) gibi otoritelere aittir (Rainey 1965: 34). Bu ağırlıklar ekonomileri güçlü monarşiler tarafından kurulan standart ağırlık sistemlerine bağlıdır. Bu anlamda *Sultantepe* ve *Kargamış* örnekleri de merkezi bir ağırlık sisteminin varlığını ortaya koymaktadırlar. Bunun nedeni, ticari etkinlik amacıyla malların tartılmasında ve değişiminde bir standartın temel alınması gereğidir. Böylece bir standart kavramı ortaya çıkmış ve daha sonra bu gelişerek parasal sisteme geçilmiştir²⁸.

Sultantepe ve *Kargamış* ağırlıkları işaretli ve yazısızdır. Bunlar Yeni Assur "ülke" standartlarına uygun yapılmış yerel ağırlıklardır. *Sultantepe* örneği yukarıda da değinildiği gibi zaten Yeni Assur akropolinden ele geçmiştir.

Kargamış ağırlığının tümü, her ne denli 5 ağır *mina* (yak. 5 kg.) olarak hesaplanabiliyorsa da, bu ağırlığın yine Yeni Assur imparatorluğu döneminde yaygın olarak kullanılan *Kargamış* standartında "*Kargamış mina 'sı*" olması olasılığı da vardır. Çünkü *Kargamış mina 'sı* (yak. 470 gr.) Kuzey Suriye bölgesinde kullanılan bağımsız, eski ve yaygın bir normdur. Yeni Assur döneminde kullanılan yaklaşık 500 g. lık hafif *mina*'ya yakın bir ağırlık karşılığıdır. *Kargamış mina*'sının III. Tiglath-pileser (M.Ö. 744- 727) tarafından "ülke *mina*' sı" olarak kullanıldığı bilinmektedir²⁹. Eğer öyleyse, bu ağırlığın " *Kargamış mina'sı*" olarak değeri yaklaşık 10 *mina* olması gerekir.

Yeni Hitit merkezlerinde *Kargamış*'tan başka *Zincirli*³⁰ ve *Tel Ta'yinat*'ta da³¹ ördek biçimli ağırlıklar açığa çıkarılmıştır. Bu ağırlıkların farklı boyutlarda ve değerlerde, bir dizi halinde ve çok sayıda olması; dönemin egemen devleti Yeni Assur imparatorluğuyla bu monarşilerin ekonomik ve ticari ilişkilerinin yoğun olduğunun bir kanıtıdır.

M.Ö. I. bin Mezopotamya tasvir sanatında tartıyla ilgili sahneler enderdir. Yeni Assur ve Yeni Hitit betimlemelerindeki (obelisk, duvar kabartması, gömü taşı) bu tür sayılı örnekler hayvan biçimli ağırlıkların kullanımıyla ilgili bilgi vermezler³². Ancak Mısır Yeni Krallık dönemi (M.Ö.

²⁶Nimrud, III. Adad-Nirari sarayından bulunan ve M.Ö. 818-809'a tarihlenen ördek biçimli ağırlığın üzerindeki yazıt. Diğer bir örnek, II. Eriba-Marduk (M.Ö. 666-680) sarayından bazalttan 30 tam *mina*. Pritchard 1954: no. 120.

²⁷Curtis & Reade 1995: no. 205, 206.

²⁸Olmstead 1948: 185 vd.; Contenau 1966: 89 vd.; Balmuth 1971: 7 vd.; Winter 1988: 206.

²⁹Winter 1988: 212, 206; Hout 1990: 515, 516

³⁰*Zincirli* ördek biçimli taş ağırlıkları 14 adettir. Bunların en hafifi 0.41 kg., en ağırı ise kırık olarak 61.22 kg. dir. Tabakaları belirsizdir. Luschan 1943: 28, Lev. IIf, g, çoğunluğu doloritten yapılmıştır. Yozlaşmış ve kaba bir işçilik göstermektedirler.

³¹Tel Tainat ördek biçimli ağırlık dizisi *Kargamış* örneği gibi bazalttır. Courtois 1983: 123.

³²Meissner 1920: res. 209; Pritchard 1954: 119, no. 350.

II. binin ikinci yarısı) sanatında koyun (?), boğa başı gibi hayvan biçimli ağırlıkların tartı sahnelerinde betimlendiği görülmektedir³³.

Uyuyan ördek biçiminin Yeni Hitit tasvir sanatında yalnızca bir örneği vardır. Bu, Yeni Hitit döneminde özgün ve yenilikçi konuların işlendiği Karatepe Aslantaş'ın güneybatı kale kapısı ortostatlarındaki yönetici *Asativata* 'nın seküler yemek (ziyafet) sahnesinde görülmektedir. Bu sahnede uyuyan ördek bir hizmetkar tarafından düz bir tabak (sini) üzerinde taşınırken betimlenmiştir³⁴. Bu ördek analogik olarak her ne denli "Babilonya tipi" taş ağırlık formunu yansıtıyorsa da gerçek işlevinin ağırlık olduğunu öne sürmek zorlama bir öneri olacaktır³⁵.

Yeni Assur kaynaklarına göre Kuzey Suriye bölgesinde Patina (=Unqi, merkezi Kunulua= Tel Ta'yinat?)³⁶ ve Kargamış büyük oranlarda maden kaynaklarını denetlemektedirler. Kargamış ile Zincirli de bronz endüstrisinde önemli iki üretim merkezi olarak anılmaktadır³⁷. Yine Kargamış ile Hama Yeni Assur döneminde kendilerine özgü ağırlık sistemleri olan iki merkezdir³⁸. Zincirli'de III. *Panamuwa* oğlu *Barrakab* baskılı gümüş külçeler bulunmuştur³⁹. Bütün bu kanıtlar Kuzey Suriye bölgesinde Yeni Assur döneminde bölge ekonomisiyle ilişkili olarak yerel ya da merkezi ağırlık standartlarının bulunduğunu ve bu standartların da metal endüstrisinde ve değişiminde kullanıldığını göstermektedir. Babilonya tipi ördek biçimli taş ağırlıkların da Assur standartlarına uygun maden (gümüş, bakır, bronz vb.) tartmak amacıyla kullanıldıkları öne sürülebilir.

Kuzey Suriye'de; *Kargamış, Sultantepe, Zincirli, Tel Ta'yinat* gibi merkezlerde ele geçen ördek biçimli taş ağırlıklar (bkz. lev. 58, harita), M.Ö. VIII- VII. yy. larda Kuzey Suriye'de Mezopotamya'da köklü geleneği olan ve merkezi Yeni Assur ağırlık sistemine bağlı standart taşra örnekleridir. Ağırlık değerleri çoğunlukla *mina*, ona oranla daha az *talent*" in türevleridir. Dolerit, kireçtaşı, bazalt gibi taşlardan yapılmış; özensiz, kaba, yozlaşmış bir işçilik göstermektedirler.

³³Meissner 1920: 356, res. 128; Avigad 1968: 186. Krş. Luschan 1943: Lev. IIB.

³⁴Alkım 1948: Lev. CXX, res. 7 a,b,c; Çambel 1948: Lev. IIIa,b; Orthmann 1971: Lev. 18B/ 1,2.

³⁵Çambel, (1948: 150)'de bu ördeği yiyecek olarak "... roasted bird, possibly a duck or chicken" olarak tanımlamaktadır.

³⁶CAH 1982: 375 vd.

³⁷Winter 1988: 207

³⁸Winter 1988: 201,206

³⁹Balmuth 1971: 5

Katalog

1) *Sultantepe (lev. 53-54 res. 1-5,; lev. 56-57, fig. 1-3)*

Env. no: 2.1.1995

Yeni Assur (M.Ö. VII. yy. ın ikinci yarısı)

Kireçtaşı

Yükseklik: 18; genişlik: 21; uzunluk: 25 cm.

Ağırlık: 10 kg. (eksik)

2) *Kargamış (lev. 55, res. 6-7)*

Env. no: 10147

Yeni Hitit (M.Ö. VIII-VII. yy.)

Bazalt (ortadan kırık)

Yükseklik: 13.7; genişlik: 11.4; kalınlık: 12.6 cm.

Ağırlık: 3.199 gr. (eksik)

Kaynakça ve Kısaltmalar

Alkım 1948

B.Alkım,"Karatepe Kazısının Arkeoloji Sonuçları",*Bellekten* XII: 533-548

Amiet 1966

P.Amiet, *Elam*, Archée -Editeur - Auvers-sur-oise France

Al-Rawi 1994

F.N.H. Al-Rawi,"Texts from Tell Haddad and Elsewhere",*Iraq* LVI :35-43

Aubet 1993

M.E.Aubet,*Phoenicians and the West* , Cambridge Univ. Press, Cambridge

Avigad 1968

N.Avigad,"A Sculptured Hebrew Stone Weight",*Israel Exploration Journal* 18 : 181-185

Balmuth 1971

M.S.Balmuth,"Remarks on the Appearance of the Earliest Coins", *Studies Presented to G.M.A.Hanfmann* (ed. by D.G.Mitten,J.G.Pedley, J.A.Scott),Mainz: 1-7

Bass 1986

G.F.Bass, "Underwater Excavation of the Uluburun Shipwreck" , *VIII.Kazı Sonuçları Toplantısı II* : 291-302. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara

Bass 1987

G.F.Bass, "Excavation at Ulu Burun (Kaş): 1986 Campaign",*IX.Kazı Sonuçları Toplantısı I* : 371-

- 388, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü,
Ankara
- Bass 1985 G.F.Bass, "The Ulu Burun Shipwreck", VII. *Kazi Sonuçları Toplantısı* :619-635, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara
- Boehmer 1979 R.M.Boehmer, *Die Kleinfunde aus der unterstadt von Boğazköy*, Mann,Berlin
- CBM 1989 The Collections of the British Museum (D.M. Wilson), British Museum Publications 1989
- Contenau 1966 G. Centenau, *Everyday Life in Babylon and Assyria*, W.W. Norton, New York
- Courtois 1983 J.C.Courtois, "Le Tresor de Poids de Kalavassos-Ayios Dhimitrios 1982", *Report of the Department of Antiquities Cyprus* : 117-130
- Curtis -Reade 1995 J.E.Reade-J.E.Curtis, *Art and Empire:Treasures from Assyria in the British Museum*, British Museum Press, London
- Delougez & Lloyd 1942 P. Delougez & S. Lloyd, *Pre-SargonicTemples in the Diyala Region OIP (Oriental Institute Publications) 58,Chicago*
- Ebla to Damascus 1985 Ebla to Damascus. *Art and Archaeology of Ancient Syria* (Ed.by H.Weiss),Smithsonian Institution, Washington D.C.
- GBBA 1922 *A Guide to the Babylonian and Assyrian Antiquities* (3th ed.) London
- George 1979 A.R.George,"Cuneiform Texts in the Birmingham City Museum" *Iraq XLV:121-140*
- Gurney&Finkelstein 1957 O.R. Gurney and J.J. Finkelstein, *The Sultantepe Tablets I*, The British Institute of Archaeology at Ankara, London
- Hogarth 1919 D.G.Hogarth,*Hittite Seals*, Oxford

- Hout 1990 van der Hout, "Masse und Gewichte", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archaologie* 7;7/8:457-530
- Koldewey 1990 R. Koldewey, *Das Wieder erstehende Babylon*, C.H. Beck, München.
- Kunst aus Mesopotamien 1964-65 *Austellung von Kuntswerken aus dem Iraq- Museum Baghdad 4. October 1964 bis Januar 1965*, Museum für Kunts und Gewerbe, Hamburg .
- Kwasman & Parpola 1991 T. Kwasman & S. Parpola, *Legal Transactions of the Royal Court of Niniveh 1* (State Archives of Assyria 6), Helsinki.
- Lloyd&Gökçe 1953 S. Lloyd-N. Gökçe, "Sultantepe, Anglo-Turkish Joint Excavations, 1952", *Anatolian Studies* III: 27-31
- Luschan 1943 F. von Luschan, *Die Kleinfunde von Sendschirli (Mitteilungen aus den Orientalischen Sammlungen Heft XV, Ausgrabungen in Sendschirli V)* Walter de Gruyter , Berlin.
- Mallowan 1937 M.E.L. Mallowan, " The Excavations at Tell Chagar Bazar and an Archaeological Survey of the Habur Region Second Campaign, 1936", *Iraq* IV: 91-177.
- _____ 1947 M.E.L. Mallowan, " Excavations at Brak and Chagar Bazar" , *Iraq* IX : 1-259.
- _____ 1966 M.E.L. Mallowan, *Nimrud and Its Remains I* , Collins, London.
- Meissner 1920 B. Meissner, *Babylonien und Assyrien*, Heidelberg
- Oates 1986 J. Oates, *Babylon*, Thames and Hudson, London
- Olmstead 1948 A.T. Olmstead, *History of Persian Empire*, The University of Chicago Press. Chicago.
- Orthmann 1971 W. Orthmann, *Untersuchungen zur Späthethitischen Kunst*, R. Habelt, Bonn.

- Otten 1954-56 H. von Otten, "Zum hethitischen Gewichtssystem" Archiv für Orientforschung, XVII: 128-131, Graz
- Özgüç 1986 T. Özgüç, *Kültepe- Kaniş II, Eski Yakın Doğu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V. Dizi- sa. 41, Ankara.
- Pritchard 1954 J.B. Pritchard, *The Ancient Near East in Pictures Relating to the Old Testament*, Princeton Univ. Press, Princeton. New Jersey.
- Pulak 1988 C. Pulak, " The Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun, Turkey: 1985 Campaign". *American Journal of Archaeology* 92: 1-37.
- _____ 1990 C. Pulak, " Ulu Burun (Kaş) Sualtı Kazısı: 1989 Kampanyası", *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı 1*: 293-310. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları. Ankara.
- _____ 1992 C. Pulak, " Ulu Burun (Kaş) Batığı Kazısı: 1991 Kampanyası" , *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*: 25-29, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- _____ 1994 C. Pulak, " Ulu Burun (Kaş) 1993 Kampanyası", *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*: 219-237., Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Rainey 1965 A.F. Rainey, "Royal Weights and Measures", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 179, Oct. 1965: 34-36
- RCS 1992 *The Royal City of Susa. Ancient Near Eastern Treasures in the Louvre* (eds. O. Harper, J. Aruz and F. Tallon), The Metropolitan Museum of Art, New York.
- Renfrew 1996 C. Renfrew, *Archaeology* (2nd edition), Thames and Hudson, London.
- SAB 1978 *Sumer Assur Babylon*, Roemer und Pelizaeus Museum 23. Juni- 24. September 1978, Philipp von Zabern , Mainz/ Rhein.

- Saggs 1995 H.W.F. Saggs, *Babylonians*, British Museum Pubs., London.
- Schmidt 1957 E.F. Schmidt, *Persepolis II, Contents of the Treasury and Other Discoveries*, The Univ. Chicago Press, Chicago.
- Scott 1959 R.B.Y. Scott, "Weights and Measures of the Bible", *Biblical Archaeologist* XXII, 2: 22-40.
- Seeher 1996 J. Seeher, "Boğazköy-Hattuşa 1995 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I: 323-338. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Siegelová 1988 J. Siegelová, "Ein Adlergewicht in den Summlungun des Britischen Museums", *Documentum Asiae Minoris Antiquae* (Festschrift für H. Otten zum 75. Geburtstag): 317-326, O. Harrassowitz, Wiesbaden.
- South & Todd 1985 A.K. South & I.A. Todd, "In Quest of Cypriote Copper Trades, Excavations at Aiyos Dhimitrios", *Archaeology* 38/5: 40-47.
- Stern 1982 E. Stern, *Material Culture of the Land of the Bible in the Persian Period 538-332 B.C.*, Aris and Philips, London, Jerusalem
- Strommenger 1964 E. Strommenger, *The Art of Mesopotamia*, Thames and Hudson, London.
- Vorderasiatische Museum 1987 *Das Vorderasiatische Museum Staatliche Museen zu , Hanschelverlag Kunst und Gesellschaft. Berlin.*
- Wetzel 1949 F. Wetzel, *Assur und Babylon*, Mann, Berlin.
- Wickede 1990 A.von Wickede, *Prähistorische Stempelglyptik in Vorderasien*, Profil, München.
- Wiggermann 1992 F.A.M. Wiggermann, *Mesopotamian Protective Spirits. The Ritual Texts*, STYX and Pubs., Groningen.
- Winter 1988 I. Winter, "North Syria as a Bronzeworking Center in the Early First Millenium B.C. Luxury

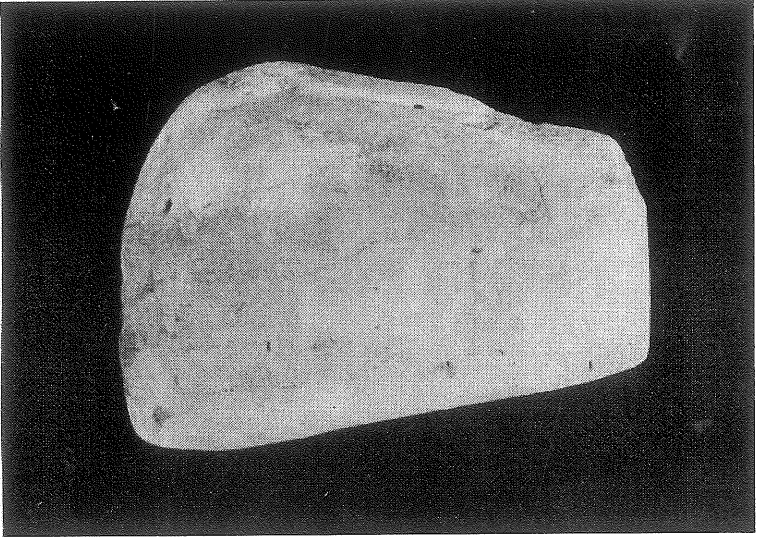
Commodities at Home and Abroad", *Bronzeworking Centres of Western Asia c. 1000- 539 B.C.* (ed. by J. Curtis), Kegan Paul International, London and New York.

Yağcı 1994

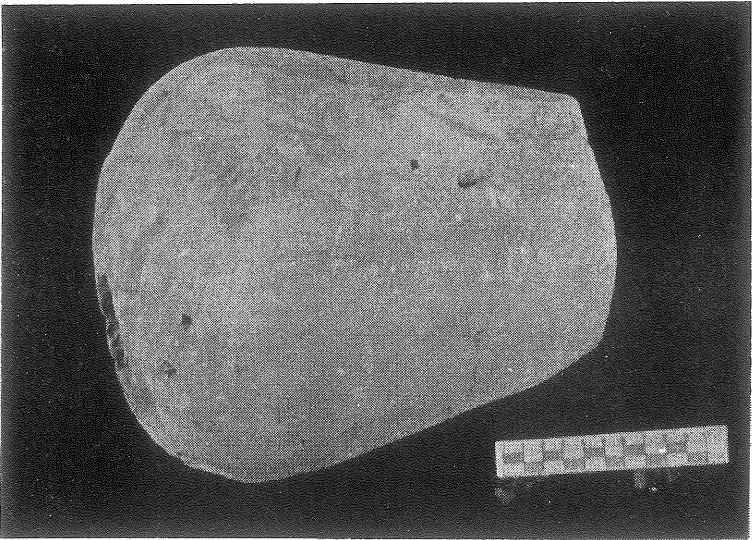
R. Yağcı, " Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonundaki Ördek Biçimli Damga Mühürler". *Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1994 Yılı*: 122- 158.

Zwierlein - Diehl 1991

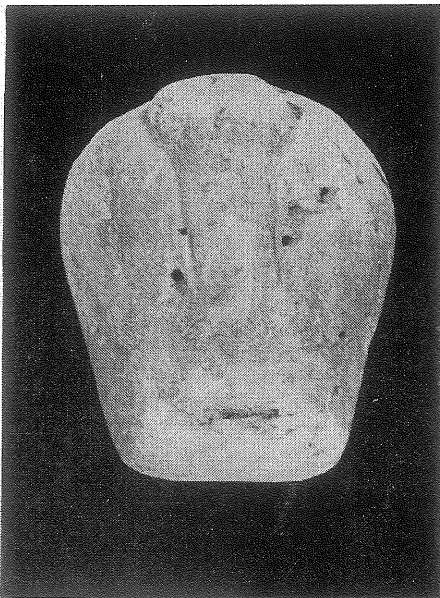
E. Zwierlein- Diehl, *Die Antiken Gemmen des Kunsthistorischen Museums in Wien III*, Prestel, München.



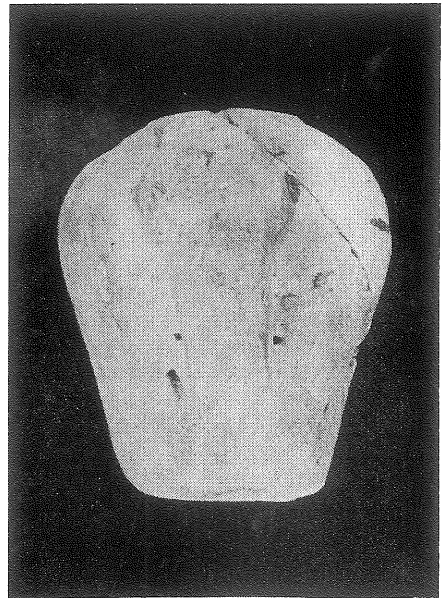
Resim 1



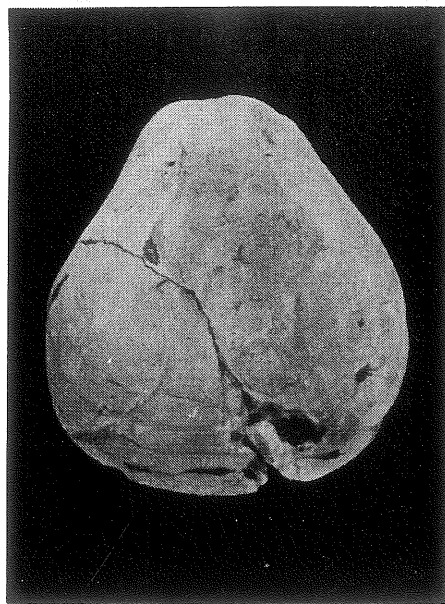
Resim 2



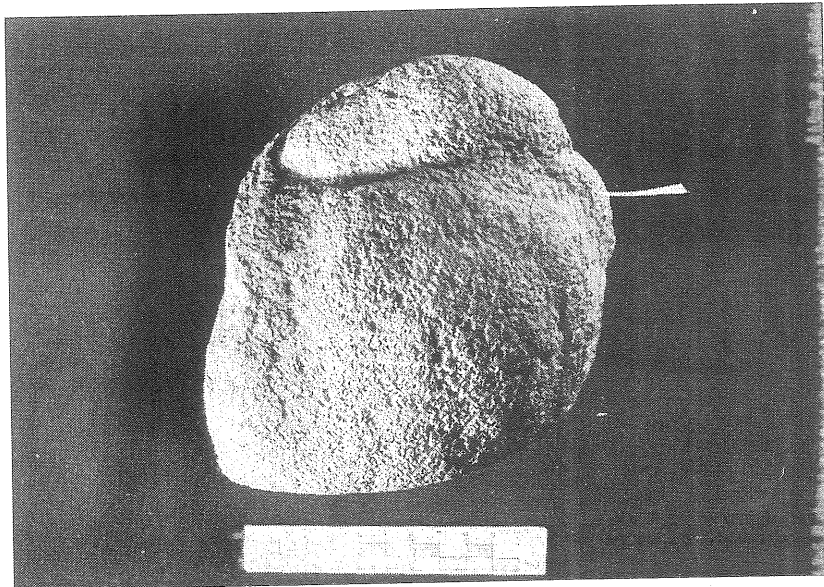
Resim 3



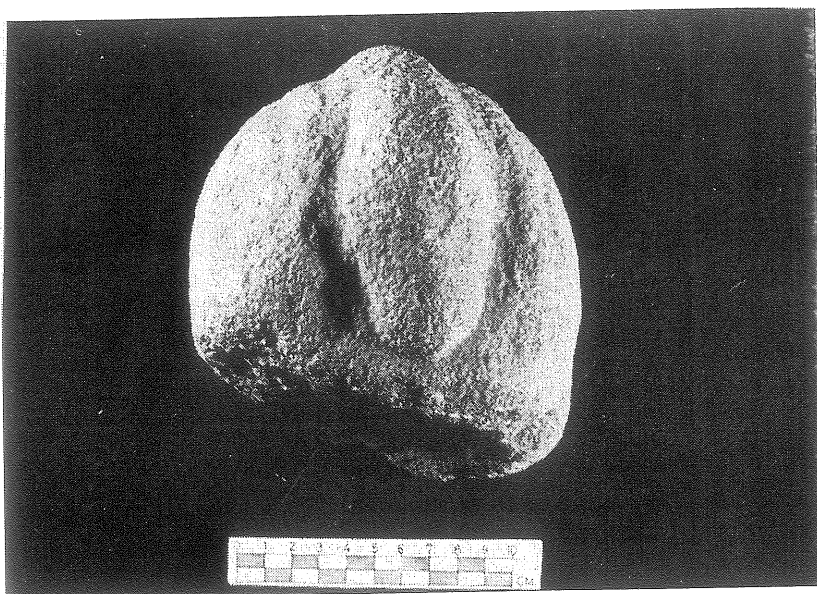
Resim 4



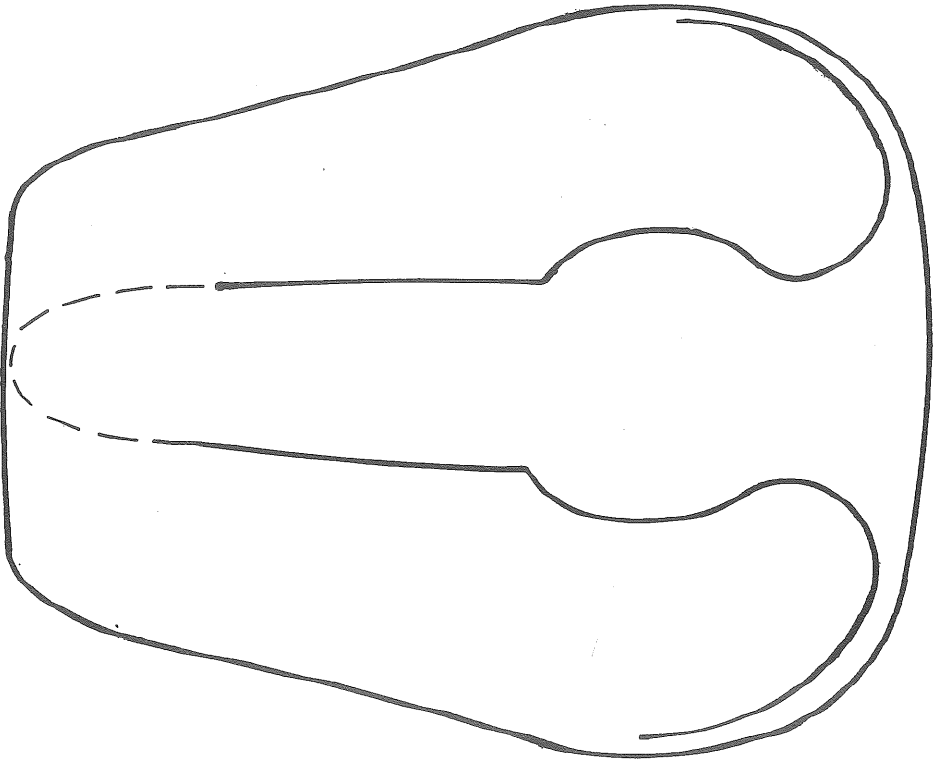
Resim 5



Resim 6



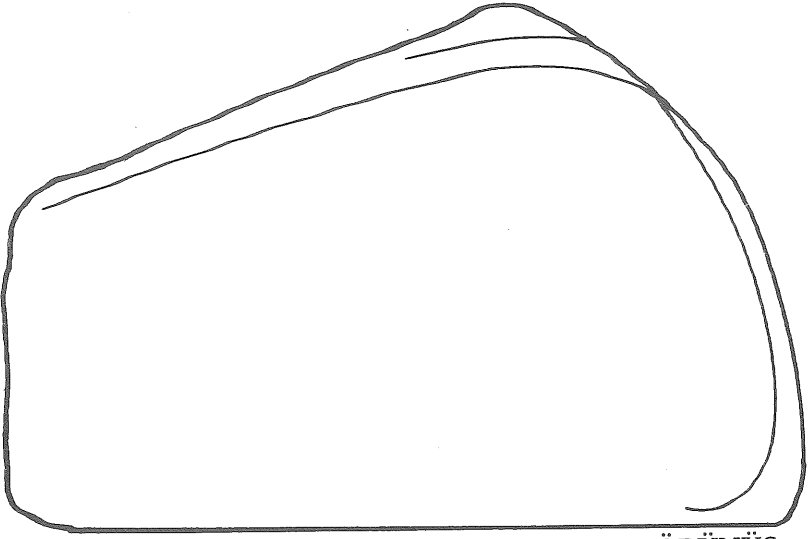
Resim 7



ÜSTTEN GÖRÜNÜŞ

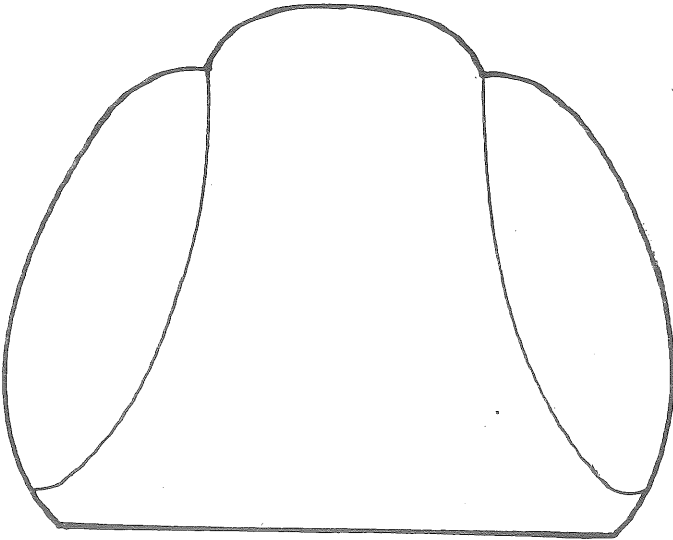


Fig 1



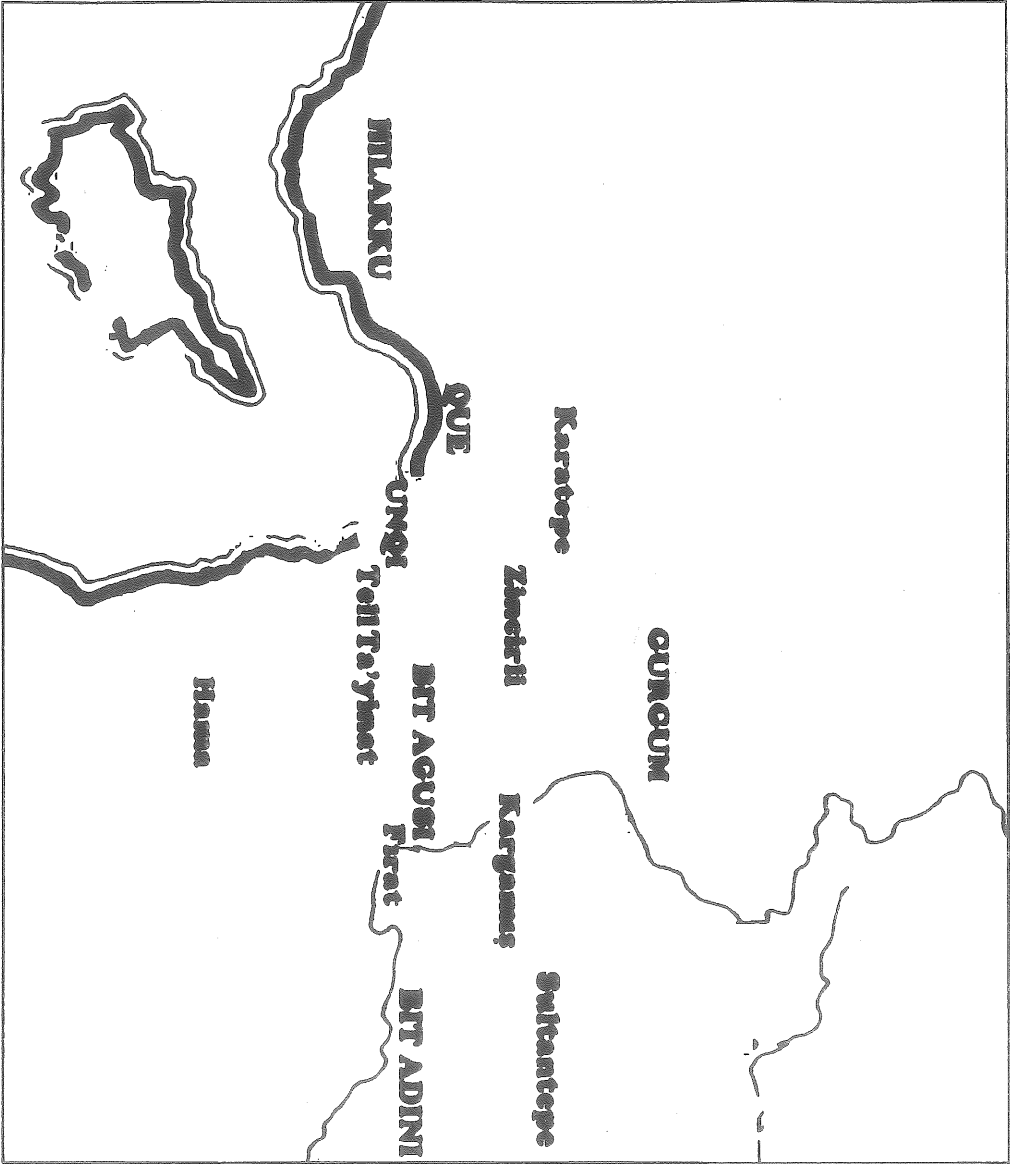
YANDAN GÖRÜNÜŞ

Fig 2



ARKADAN GÖRÜNÜŞ

Fig 3



Harita